

Törzsök Édua

Magyar anyanyelvi tábor kárpátaljai és moldvai csángó gyermekeknek

1990 óta az Eötvös Loránd Tudományegyetem Radnóti Miklós Gyakorlóiskolájának egyik legfontosabb pedagógiai programja a határainkon túl élő magyar anyanyelvű gyermekek támogatása. Munkánk anyagi feltételeit a Kinyílik a Világ Alapítvány teremti meg adományokkal és pályázatokkal. Sokrétű tevékenységünkkel kettős célt tűztünk ki magunk elé: megerősíteni diákjainkban a magyar nyelvet beszélő közösség iránti szeretetet és felelősségtudatot, ugyanakkor segíteni az anyanyelv megőrzésében és ápolásában azoknak a gyermekeknek, akik a határainkon túl a hivatalos államnyelv használata mellett szeretnék megőrizni anyanyelvüket és magyarságtudatukat. Az elmondottak szellemében évről évre megrendezzük nyári anyanyelvi táborunkat, ahová 45–50 gyermeket hívunk meg a határon túlról, Kárpátaljáról és a Kárpátokon túli Moldvából. Az alábbiakban erről a munkáról és a rendelkezésünkre álló segédeszközökről számolunk be röviden.

Ma már sokféle tankönyvből válogathatunk akkor, amikor magyar anyanyelvű diákjainkat tanítjuk itthon a magyar nyelvre. A magyar mint idegen nyelv oktatása is kidolgozott módszerekkel és egyre több segédeszközzel folyik. Szerencsére van is rá igény, az EU-hoz csatlakozva egyre inkább. De mi lesz azokkal a gyermekekkel, fiatalokkal, akiknek a nagyszülei még csak magyarul beszéltek, de a szülők már csak ritkán, s ők – mióta idegen ajkú közösségek tagjai – alig szólnak meg magyarul, talán már nem is tudnának. S szűkítsük tovább a kört. Mi van azokkal a gyermekekkel, akiknek szülei, nagyszülei, dédszülei nem választottak maguknak új hazát és új nyelvet, egy faluban vagy egy városban éltek mindennapjaikat, de a fejük fölött meghozott politikai szerződések úgy alakították sorsukat, hogy anyanyelvük mellett elengedhetetlen volt számukra egy hivatalos államnyelv elsajátítása is. Ez persze előny is lehet, hiszen óriási szellemi csoda a tökéletes kétnyelvűség, de a megélhetőség és a tisztességes érvényesülés szorító kényszerében nehezen leküzdhető nyelvi hátránynak is számít. És folytassuk még tovább a sort. Mi van és mi lesz azokkal a gyermekekkel, akik a Kárpátokon túl élnek, akiknek talán még a szülei, nagyszülei csángó magyarként határozták meg identitásukat, s akik magyarságukat két dologban tudták megjelölni: gyönyörű archaikus csángó anyanyelvükben és abban, hogy ők egy ortodox vallási környezetben is megmaradtak római katolikusnak. De ebből a kettőből lassan már csak az utóbbi örökíthető tovább. Évek óta tartó munkánkkal ezeknek a magyar, illetve csángó magyar gyerekeknek szeretnénk valami maradandót nyújtani.

A Kárpátaljáról érkező vendégeink között akadnak olyanok, akik a Técsői járásban, Visken élnek, az ő beszéltnyelviségükből nekünk is van tanulnivalónk. Szebben, árnyaltabban és képszerűbben fejezik ki magukat, így a többiek oktatásában ügyesen tudnak segíteni nekünk. A Rahóból és környékéről hívott gyerekek, illetve a Moldvából, Klézséről és a szomszédos falvakból érkező kisdíjakok között kevés akad, akivel könnyedén tudunk magyar nyelven kommunikálni. De a szunnyadó anyanyelv lassan mégis feléled bennük, előbb csak érteni kezdik a legszükségesebbeket, s aztán gyakran megtörténik a legnagyobb csoda, hogy egymás között a különböző régióból érkezett gyerekek megszólalnak magyarul.

Alapvetően kétféle módszert alkalmazunk ahhoz, hogy rövid idő alatt valami emlékeztetést s a magunk számára is látványosat alkossunk. Az egyik a közösen olvasott és értelmezett szövegen alapuló drámajáték, a másik pedig a mondókákból, gyermekversekből és dalokból összeállított szövegcsokor, a Csángóföldön élő Csicsó Antal könyvcímét kölcsönözve: a „bokréta”.

Az anyanyelvüket jól értő és beszélő gyermekkel a munka mindig a kiválasztott szövegek olvasásával és játékos szövegértő feladatok megoldásával kezdődik. Ezután következik a közös dramatizálás, ennek része a történet jelenetekre bontása, majd az elképzelt szituációkat a kijelölt szereplők rögtönzött s folyamatosan gazdagodó szöveggel életre keltik. Ebben az évben például Mikszáth Kálmán novelláját, A kis Andris csizmáit játszottuk el.

Két ponton lehetett könnyen bővíteni ezt a szöveget. Nyitójelenetként beállítottunk egy olyan falusi képet, amelyben mindenki szerepet kaphatott, az asszonyokat alakító lányok kavargatva főzték a szilvalekvárt, s közben pletykálkodva elmesélték a legfontosabb tudnivalókat a főszereplőkről. A fináléjelenet pedig az ünneplő falut mutatta be, az emberek a templomba igyekeztek, a harangszót természetesen a felvonuló gyerekek imitálták, s a templomban felcsendült az ének. Ez nagyszerű lehetőséget adott arra, hogy teljessé váljon az összmunka, hiszen a gyönyörű archaikus szövegű és dallamú Mária-énekeket a csángó kislányok és kisfiúk énekelték, azok a gyerekek, akikkel egyébként eleinte nagyon nehezen ment a magyar nyelvű beszélgetés. De ez az ének úgy szólt, mintha több száz éve élt őseink elevenedtek volna meg. Ezen a ponton érthető meg igazán, hogy mi a különlegessége a csángó gyermekek tanításának. Nem tudnak magyarul, s mégis tudnak. Olyanok, mint a beszélni tanuló kisgyerek, aki nemcsak leolvassa a szájáról, s papagájként megismétli a sokat hallott hangsorokat, hanem akinek van valami, pontosan kideríthetetlen eredetű, magával hozott rejtett tudása vagy inkább affinitása is. És ez a magyar nyelv tanításának a harmadik útja, amelyben még egészen kezdők vagyunk, alig találunk hozzá segédeszközöket, csak ösztöneinkre hallgatva keresgélünk. Többéves munkánk azt már bebizonyította, hogy ezt azok az emberek tudják a legjobban csinálni, akik a kisgyerekek oktatásában járatosak, így lett nekünk is kiváló segítségünk iskolánk tanítónője, Monostori Zsuzsanna kolléganőnk, aki ráadásul eredetileg óvónőnek tanult. Kiváló segédanyag Weöres Sándor Bóbita című válogatása és a már korábban idézett Bokréta című könyv. Ez a könyv az 1995-ben Kolozsvárott kiadott Apró Ábécé alapján készült, és a Gonda Könyvkiadó jelentette meg 2006-ban. Az általunk összeállított versekkel és mondókákkal szemben különös értéke Csicsó Antal munkájának, hogy Csángóföld gazdag népköltészeti kincsére épít, így kerültek be a nyelvi leckék kiegészítéseként a következő szövegek: *Nagypataki népi imádság*, *Kerek erdő, csendes patak* kezdetű csángó népdal, több klézsei népdal, *Ősz a falund* című népdal északi csángó dialektusban, egy külsőrekecsini népdal, trunki, szekturai, pusztinai, lészpedi, ploszkucéni, bogdánfalvi népdalok, egy pusztinai szentes ének (*Ó, Szent István dicsértessék / Menny és földön tiszteltessék, / De főképpen nálunk ma, / Mind magyarok istápjá*), Csíksomlyói szentes ének, menyegzői csujogatások és sok csángó nyelvi átirat Duma András István, klézsei költő tollából. A könyv leckeszövegei és a gazdag kétnyelvű (magyar–román) szöszedet nyelvkönyvekre emlékeztet, az előbbi példákkal illusztrált gazdag irodalmi anyag népköltészeti antológiává avatja, a befejező fejezetek pedig történelemkönyvvé bővítik, még hozzá olyanná, melyből a diákok saját sorsuk eredetéről olvashatnak, vagyis ezek a részletek nemcsak ismereteket nyújtanak, hanem a személyiség formálásához, az identitástudat megerősödéséhez is hozzájárulhatnak.

Anyanyelvi táboraink sok-sok előkészületet és nagy munkát kívánnak tőlünk, de amit cserébe kapunk, azt csak az tudja, aki saját maga is részt vesz benne. A fogadó szülők számára záró délutánt szoktunk rendezni, ezen felvonultatjuk mindazt, amit a balatoni táborban tanultak és alkottak a gyerekek, de az igazi eredmények – mint olyan gyakran az életünkben – megmutathatatlanok. Csodálatos évről évre megélni, hogy a vendégfogadó radnóti gyerekek és a tábor munkájában közreműködő nagydiákok milyen szeretettel veszik körül az egészen más életkörülményekhez és szokásokhoz szokott, gyakran nagyon szegény gyermekeket. A nyelvtanulás legnagyobb eredménye pedig az, amikor a tábor lakói, függetlenül attól, hogy Klézseről, Forrófalváról, vagyis a távoli Moldvából vagy Viskről, Rahóból, Gyertyánligetről vagy Budapestről érkeztek, egymás között már magyarul beszélnek, sőt megtanulják egymás tájnyelvi szavait és népdalait is.

Munkánk s ez a rövid beszámoló csak kis része a ránk mért feladatnak. A 21. század elején mindannyiunknak meg kell érteni, hogy mindent és mindenkit meg kell őrizni, ami és aki hozzánk tartozik. Védni és táplálni

kell azoknak a nemzeti öntudatát, akik elszakadva élnek az anyaországtól, s védeni kell azt az archaikus anyanyelvet, amely igazán nagy veszélyben van. Szervezetten és egyre felkészültebben biztosan sokat tehetünk még azért, hogy néhány évtized múlva ne csak holt nyelvjárásként emlegessük a nyelvünk múltját idéző csángó magyar nyelvet.

Törzsök, Édua: Hungarian mother tongue camp for Transcarpathian and Moldavian Csángó children

Az írás szerzőjéről

Törzsök Édua

Eötvös Loránd Tudományegyetem Radnóti Miklós Gyakorlóiskola, Budapest, Magyarország